

Національна академія мистецтв України
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Перець Олег Олександрович

УДК 7.034.7(477).072.2(043.3)

**ПРИНЦИПИ ХУДОЖНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА
(НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОГО
ІСТОРИКО-ЕТНОКУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ)**

26.00.01 — теорія та історія культури

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка

Науковий керівник

доктор архітектури, професор

НІКОЛАСНКО Володимир Анатолійович,

Полтавський національний технічний університет

імені Юрія Кондратюка,

завідувач кафедри архітектури будівель і містобудування

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник,

Роготченко Олексій Олексійович

Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України,

провідний науковий співробітник

відділу науково-творчих досліджень, інформації та аналізу

кандидат мистецтвознавства

Пономаревська Олена Іванівна,

Чернігівський обласний художній музей ім. Г. П. Галагана,

заступник директора з наукової роботи

Захист відбудеться 19 грудня 2017 року о 14:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.460.01 в Інституті проблем сучасного мистецтва НАМ України за адресою: 01133, м. Київ, вул. Євгена Коновальця, 18-Д, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України за адресою: 01133, м. Київ, вул. Євгена Коновальця, 18-Д.

Автореферат розісланий 17 листопада 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Савчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Новітня українська держава увійшла в історичний період важких, доленосних випробувань. Перед митцями, котрі мислять категоріями середовища, стоїть творча задача: розвивати філософію довкілля, яке творить спільнота, перебуваючи у стані переходу до інших форм соціального існування. Художня організація новітнього українського предметно-просторового середовища вимагає новаторських підходів, аби відобразити процеси національного зростання, увічнити пам'ять про героїв. Особливої актуальності набуває сучасний погляд на формулювання принципів художньої організації предметно-просторового середовища на основі використання системного методу.

Світовий досвід середовищного творення свідчить, що спрямування до національної своєрідності в організації предметно-просторового середовища є природним і закономірним за своєю суттю, оскільки оточення людини має нести інформацію, яка допомагає стало підтримувати суспільно-санкціоновані типи поведінки, закріплювати традиції культури, — представляти фундаментальні уявлення про світ.

У предметно-просторовому середовищі сучасних міст України продовжуються негативні процеси втрати історично складеної художньої виразності, котрій відповідає єдиний історико-суспільний зміст. Ця згубна тенденція породжена перебуванням, у свій час, українських земель у складі різних імперій на правах провінцій. За роки незалежності внутрішньополітичні, економічні обставини, що поглиблюються негативними демографічними зсувами, давно перетворилися на діючі фактори спонтанної соціально-адміністративної деформації. Відбувається докорінне перетворення середовища міст і сіл України, яке вимагає відповідального ставлення.

Порушення спадкоємності традицій найбільш наочно відбувається у сфері художньої організації довкілля, яка може й повинна бути дієвим засобом актуалізації взаємодії національних культур. Середовищну стратегію слід будувати на ґрунті свідомої інтерпретації, вивчення та опрацювання засобів традиційної архітектурно-художньої композиції.

Сучасні дослідження не дають вичерпної інформації про генезу, формування, розвиток, структуру та функції художньої організації середовища як системи. Тому вони не можуть вирішити важливі проблеми середовищного творення — збереження принципів традиційної архітектурно-художньої композиції, їх творче опрацювання у сучасному середовищному формотворенні, визначення майбутнього стану художньої організації середовища, її функцій у створенні гуманістичного, професійно довершеного оточення людини.

Принципи художньої організації, що визначають образний лад предметно-просторового середовища системно не опрацьовані. Безсистемність наукової інформації з даного питання та недослідженість принципів формування художньої організації тягне за собою непрофесійне ставлення до проблем, що виникають при створенні штучного довкілля.

Проблема створення художньо осмисленого середовища, яке демонструє духовні пріоритети суспільства, набуває особливої актуальності в наш час, коли

формується свідомість новітнього українства. Вироблення принципів художньої організації предметно-просторового середовища набуває державотворчого звучання, у час відстоювання суверенітету країни, коли в мистецьких формах втілюється та звеличується національне відродження. Отже, існує об'єктивна потреба у виконанні комплексного дослідження з означеної проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри образотворчого мистецтва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Мета дослідження: визначити принципи художньої організації предметно-просторового середовища, дослідивши формування художніх особливостей складових довілля полтавського регіону у їх системному середовищному зв'язку.

Для досягнення мети були висунуті наступні завдання:

– узагальнити досвід середовищного формотворення, що напрацьований у країнах Східної Європи; уточнити дефініцію поняття «художня організація предметно-просторового середовища»;

– виявити структуру системи художньої організації предметно-просторового середовища;

– встановити основні історико-політичні та соціально-культурні фактори, що зумовили складання художньої організації предметно-просторового середовища Полтавщини;

– визначити етапи еволюційного розвитку художньої організації предметно-просторового середовища Полтавщини та закономірності формування системи художньої організації довілля регіону;

– сформулювати основні принципи художньої організації предметно-просторового середовища.

Об'єкт дослідження — предметно-просторове середовище.

Предмет дослідження — принципи, що визначають структуру та наповнення системи художньої організації предметно-просторового середовища Полтавського історико-етнокультурного регіону.

Методи дослідження. Відповідно до системного підходу як методологічної основи дослідження, застосовані методи: *системного аналізу та синтезу* — для створення моделі художньої організації довілля, визначення її структуроутворюючих принципів, при встановленні середовищних зв'язків художньо осмислених складових довілля Полтавщини; *історико-теоретичний* — у вивченні історичної динаміки процесу художньої організації предметно-просторового середовища; *емпіричний* — для аналізу композиційної будови архітектурно-мистецьких пам'яток та їх художньо-образного впливу на оточення; *середовищний підхід* — для вивчення художньої організації довілля на різних рівнях середовищного творення.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням художньої організації предметно-просторового середовища Полтавського історико-етнокультурного регіону на основі якого, *вперше*:

– розроблено систему художньої організації предметно-просторового середовища, яка ґрунтується на східноєвропейських традиціях середовищного

формотворення та може слугувати основою для розробки різних системних концепцій художньої організації довкілля;

- показано, що в результаті національної революції XVII ст. в Україні формується національна спільнота, яка за своєю суспільно-публічною культурою відповідала європейській нації громадянсько-республіканського виду, яка створила характерну національну культуру — українське (козацьке) бароко, що стала основою української культури та середовищного творення, зокрема, на всі подальші часи;

- сформульовано основні принципи художньої організації предметно-просторового середовища;

- встановлено системні зв'язки художньо осмислених складових предметно-просторового середовища Полтавщини;

- представлено систему забезпечення національної ідентичності середовищних систем, яка відповідає традиціям українського середовищного творення;

- досліджено художньо-композиційні особливості складових предметно-просторового середовища Полтавщини;

- створено концепцію «середовищного художнього знаку традиційної естетики», яка узагальнює досвід створення монументально-декоративних композицій і розвиває засоби художнього вдосконалення сучасного предметно-просторового середовища на ґрунті національних культурних традицій;

- уточнено поняття «художня організація предметно-просторового середовища»;

- визначено періоди формування українського предметно-просторового середовища.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та основні положення дисертації можуть стати теоретичною та фактографічною базою для створення відповідних розділів у наукових і навчально-методичних виданнях із історії українського мистецтва та культури. Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі подальших наукових розвідок у галузі вивчення сучасного мистецтва України, у розробленні спеціальних курсів для студентів і аспірантів мистецтвознавчого й культурологічного напрямків, для підготовки навчальних посібників, словників, довідникових видань тощо.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднені у формі доповідей на конференціях: Всеукраїнських науково-практичних: «Українське гончарство на порозі третього тисячоліття» (Опішне, 1999), «Криза традиційних осередків народного мистецтва України: трансгресія «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності» (Опішне, 2006), «Культурні практики як чинник соціокультурної модернізації сучасного українського суспільства» (Полтава, 2015), «Актуальні проблеми розвитку архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва» (Полтава, 2016); на Національному конгресі українських керамологів «Українська керамологія в контексті викликів XXI століття» (Опішне, 2015); на міжнародних наукових, науково-практичних конференціях: «Дизайн—Освіта 2006: пошуки нової естетичної парадигми в сучасному дизайні» (Харків, 2006), «Становлення і розвиток етнодизайну: український

та європейський досвід» (Полтава, 2010), «Ерделівські читання» (Ужгород, 2014, 2015), «Особистість митця в культурі» (Херсон, 2016); на Міжнародній науково-методичній конференції «Концепція сучасної художньо-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції» (Харків, 2015) та обговорювалися на наукових конференціях, засіданнях і семінарах кафедри образотворчого мистецтва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Публікації. Матеріали дисертації відображені в 12 одноосібних статтях, у тому числі — 7 наукових статтях у збірниках фахових видань, затверджених МОН України за напрямком «мистецтвознавство», дві з яких індексуються у наукометричних базах: Index Copernicus та РІНЦ, а також 3 додаткових статтях та 2 — у збірниках матеріалів конференцій.

Структура роботи. Основний зміст дисертації викладено у вступі, трьох розділах, десяти підрозділах, висновках та додатках. Загальний обсяг роботи становить 230 стор., з них основного тексту — 177 стор., додатків — 17 стор. Список використаних джерел налічує 219 найменувань, із них — 9 іноземними мовами. Додатки включають 17 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та підпорядковані їй завдання, вказано об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовані методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення дисертації, висвітлено апробацію здобутих результатів, публікації та структуру роботи.

У першому розділі — **«Проблема художньої організації предметно-просторового середовища і методи її дослідження»**, який складається з трьох підрозділів, виявлено основні проблемні питання у формулюванні терміна «художня організація предметно-просторового середовища», проаналізовано літературні джерела, розкрито особливості еволюції художньої організації предметно-просторового середовища та її місце у сучасному середовищному творенні. Визначено, що художня організація предметно-просторового середовища поєднує різноманітні види архітектурно-художньої композиції, що веде до збагачення, художньої диференціації та різноманітності середовищної системи.

У підрозділі 1.1. *«Предметно-просторове середовище як об'єкт наукових досліджень»* представлено узагальнений аналіз найбільш проблемних і дискусійних аспектів художньої організації предметно-просторового середовища: проблем естетичних та художніх якостей середовища, синтезу мистецтв, формування середовищної композиції та її компонентів. У процесі роботи автором опрацьовані та систематизовані наявні літературні джерела, що об'єднані у шість основних груп. Слід зазначити, що аналіз попередніх праць із даної тематики виявив їх фрагментарність та відсутність комплексних досліджень у розробці принципів художньої організації предметно-просторового середовища.

Першу групу складають праці, де аналізуються аспекти «середовищного підходу» у вирішенні проблем штучного довкілля на ґрунті національних, регіональних традицій: В. Р. Аронова, А. В. Бокова, О. І. Генісаретського, О. Б. Муріної, О. В. Рябушина, І. І. Середюка.

Другу групу склали дослідження, у яких художній синтез розглядається як основа для створення нарративних моделей середовища, при створенні яких особлива увага приділяється формуванню матеріально-предметного середовища: особливостям сприйняття оточення суб'єктом, пропорціям, тектоніці, фактурі, психологічному впливу кольору. У цих працях мали місце спроби сформулювати принципи художнього опанування середовищем та наміри поєднати історичну забудову із символами промислового виробництва. Серед українських та закордонних авторів: С. Б. Базазьянц, В. Л. Глазичев, Н. Давидова, К. Лінч, Г. Н. Логвин, Ю. Пясковський, Б. Р. Рубаненко, О. В. Рубцов, В. П. Толстой, В. Т. Шимко. До цієї ж групи досліджень належать праці авторів, які акцентують увагу на введенні творів монументально-декоративної пластики і дизайну у середовище з метою формування або радикальної трансформації його художнього образу. Це праці: О. В. Воробйової, К. Міклашевічюте, Н. І. Полякової, М. К. Соловійова, О. О. Тиц, О. Х. Хайека, А. К. Чекалова.

Інші автори досліджують художньо-естетичну роль декоративно-прикладних творів, ужиткових речей у втіленні ідей синтезу при формуванні предметно-просторового середовища: Л. Анненкова, М. Н. Епштейн, М. Д. Ізотова, Н. С. Ніколаєва, М. М. Субботін.

Третю групу джерел складають наукові дослідження у галузі дизайну, котрий на сучасному етапі середовищного формотворення, набуває значення інтегрованої мистецько-дизайнерської діяльності й під впливом суспільних процесів стає глобалізаційним, інтегральним явищем. Разом із тим відмічається, що у сучасному дизайні відбуваються процеси регіональної, національної диференціації, посилюється врахування особливостей індивіда. У цій групі публікації: В. Р. Аронова, І. Я. Гриц, В. Я. Даниленка, А. В. Іконнікова, К. М. Кантора, С. В. Потапова, В. І. Пузанова, Є. Б. Рашковського, О. М. Устюгової.

У четвертій групі праць аналізуються стилістичні аспекти формотворення сучасного середовища, це роботи: О. Д. Боровського, М. В. Воронова, О. М. Лаврентьєва, Н. С. Ніколаєвої, В. П. Орфінського.

П'яту групу джерел, що дозволяють вивчити формування семантики образів та колористики сучасного предметно-просторового середовища, склали праці: Н. В. Ігнат'євої, О. Г. Левінсона, Ю. М. Лотмана, С. О. Хан-Магомедова.

До шостої групи досліджень увійшли праці, в яких аналізуються творчі принципи народного мистецтва, як еволюційного фактору сучасного середовищного творення. Це публікації: Г. К. Вагнера, М. В. Воронова, О. С. Канцедікаса, Г. Н. Логвина.

У загальнотеоретичному розгляді культурологічних проблем, пов'язаних із осмисленням та перетворенням середовища свого існування спільнотою людей, порушених у дисертації, основу склали дослідження з питань історії та міждисциплінарних галузей, таких науковців: Л. М. Гумільов, М. С. Каган, Ентоні Д. Сміт, А. Дж. Тойнбі.

У підрозділі 1.2. «Аналіз методичних підходів у дослідженнях проблем формування предметно-просторового середовища» показано методи та методики, якими користувався автор, щоб дійти висновку, про застосування, сутність і пристосованість предметно-просторового середовища як фактору сталого культур-

ного розвитку людської спільноти. З цією метою використано досвід науковців: А. В. Іконнікова, М. С. Кагана, О. Б. Муріної, О. О. Швидковського, В. Т. Шимка, котрі у своїх комплексних дослідженнях торкалися питань художньо-естетичного впорядкування предметно-просторового середовища.

У працях М. С. Кагана, розглядається системний підхід як сукупність методів, які надають можливість отримання об'єктивної інформації про системну організацію складних об'єктів.

Визначено, що у процесах взаємодії людини з предметно-просторовим оточенням виникає середовище, впорядкованість якого визначається взаємним накладанням ряду структур: архітектурно-просторової, комунікативної, інженерно-просторової, соціально-функціональної. До складу цієї великої системи входить ряд взаємопов'язаних підсистем, серед яких можна виокремити й систему художньої організації предметно-просторового середовища. Ця система формується на основі структуроутворюючих просторово-часових принципів синтезу, що співвідносяться з образом усієї сфери художньо-предметної діяльності по формуванню середовища. Вона ґрунтується на комплексному підході, відповідно до якого синтез виступає як універсально-структурний прояв світоглядних начал. У контексті вказаної задачі ці форми синтезу не протистоять одна одній, але перебувають у ієрархічній співвідпорядкованості — як нижча та вища. Дизайн проблему синтезу вирішує у напрямку естетизації техніки і не може слугувати моделюючим прототипом загального синтезу у техногенну добу. Художній синтез вимагає врахування всього різноманіття ідейно-духовних стосунків людини та світу, тому середовище повинне набути образного значення перетвореного світу, що можливо здійснити тільки за законами мистецтва.

У підрозділі 1.3. *«Системний підхід у художній організації довкілля на ґрунті східноєвропейської традиції середовищного творення»* показано, що діяльність по художній організації середовища ототожнюється з художньою діяльністю (такою, що спрямована на створення художніх образів). Вона передбачає створення новаторської моделі середовища, цілісної структури, яка відбиває думки, ідеї, почуття та уявлення людини.

Таким чином, специфіка середовищної художньої творчості визначається цілісною взаємодією чотирьох основних функцій: гносеологічної (пізнавальної), ціннісно-орієнтаційної (естетичної), синергетичної (співтворчої) та знаково-комунікативної (функцією спілкування).

Художній процес творення художньо-просторового середовища реалізується у формі композиції. Це дає можливість трактувати художню організацію середовища як середовищну художню композицію, що об'єднує усі можливі, художньо осмислені складові (елементи) середовища, котрі, в свою чергу, розглядаються як окремі художні композиції, що складають середовищні системи будь якої складності, наповнюючи всі шари предметно-просторового середовища.

Показано, що середовищне творення усвідомлюється як своєрідний апогей художньої творчості — специфічної діяльності свідомості, що формується тривалий час. Процес середовищного творення також має тривалий історичний характер. Визначальні процеси розвитку європейської художньої творчості, що протікали в Новітню добу, перебували у зв'язку та під впливом процесу форму-

вання європейських націй. Історичність художньої організації доквілля, зберігає актуальність класичної теорії синтезу мистецтв, у якій архітектурі відведена важлива роль, оскільки вона визначає просторову організацію середовища, наділяючи його естетичними якостями та забезпечуючи дію інших художньо осмислених складових доквілля. Згідно з засадничих настанов теорії синтезу мистецтв, усе розмаїття художніх вражень від середовищних систем породжується особливостями матеріально-фізичних форм. «Просторовість» виступає спільною властивістю усіх видів образотворчого мистецтва.

У ХХ ст. розпочався пошук нових форм синтезу мистецтв. Звичайні речі з різних шарів середовища, на рівні з творами мистецтва, стали «учасниками» синтезу мистецтв, впливаючи на художню якість середовищних рішень. Зміна пріоритетів надзвичайно розширила можливості художнього втручання у середовищні процеси.

В основу системної моделі художньої організації предметно-просторового середовища покладено уявлення про те, що кожна складова середовища є особливим соціально-культурним утворенням, яке відбиває художньо-духовну концепцію. Систематизація складових (елементів) середовища здійснюється за матеріально-фізичними особливостями їх форм, за творчим методом, який ґрунтується на способі формотворення, за видовим поділом речей декоративно-прикладного мистецтва. Оскільки архітектура визначає просторову організацію середовища, взаємодіючи з природним ландшафтом, то архітектурні об'єкти утворюють окрему підсистему першого рівня художньої організації предметно-просторового середовища. Структура представленої системи художньої організації предметно-просторового середовища, зумовлює методичні напрямки даного наукового дослідження та може слугувати основою для розробки різних системних концепцій художньої організації середовища.

Показано, що наприкінці ХХ ст., з крахом тоталітарних режимів, на східноєвропейських теренах ідеї аксіологічної естетики, перетворюють середовищне формотворення на діяльність по відродженню національної культурної ідентичності. В умовах національного самоствердження спільнота розпочинає всебічне художньо-естетичне перетворення середовища свого існування, аби втілити духовні здобутки національного зростання. У створюваних формах доквілля, культурні ресурси національної ідентичності наочно опредмечуються, органічно поєднуючи матеріальну й духовну, утилітарну, естетичну й художню цінність.

У другому розділі — **«Художня організація предметно-просторового середовища Полтавщини XVII–XVIII ст.»**, який складається з чотирьох підрозділів, на основі вище представленої системної моделі художньої організації предметно-просторового середовища, досліджено формування принципів середовищного творення українського доквілля доби національного ствердження.

У підрозділі 3.1. *«Культура козацького бароко як основа середовищного творення Полтавщини XVII–XVIII ст.»* показано, що протистояння українців експансії ворожо налаштованих спільнот у добу Нового часу породило феномен українського козацтва — суспільного стану, який зберіг та потужно розвинув державно-національну традицію, успадковану від Київської Русі. Виступивши рушійною силою національної революції (1648–1676), козацтво створило Геть-

манську державу — Військо Запорозьке та перетворило українство у «козацьку націю», що за своєю суспільно-публічною культурою відповідала європейській нації громадянсько-республіканського виду. Прагнучи до вільної республіки вільних громадян, які пов'язані спільними ідеалами і традиціями вірності суверенній нації, українці створили у XVII–XVIII ст. характерну національну культуру — українське (козацьке) бароко, в якій поєдналися давні українські традиції із сучасними європейськими, утвердилися принципи синтезу мистецтв.

Творячи інститут українського патріотизму, інтелектуальні сили козацького суспільства здійснили синтез ідей античності, релігійного гуманізму та Реформації, створивши своєрідну моралістично-антропологічну філософію життя, в якій стверджувалися ідеї цінності людини, піднесення її самосвідомості, утвердження гідності, усвідомлення свого походження, приналежності до свого народу й своєї землі.

Відродження державності супроводжувалося ритуалізацією інституту козацтва та гетьманської влади. Вироблялися спільні національні погляди та звичаї, політичні символи, міфи й цінності, а передусім публічні святкування та церемонії. Встановлено, що у добу Гетьманщини на Полтавщині формується предметно-просторове середовище, якому притаманна художньо-естетична довершеність та багатомірність. Козацьке суспільство, яке плекало національну ідентичність та ціннісне ставлення до національних культурних здобутків підхопило традицію середовищного творення періоду Київської Русі, спрямовану на наповнення оточення духовно значимими складовими і створило середовище, художня організація якого передбачає «систему складових (елементів) середовища, що втілюють національну образність», яка охоплює всі шари середовищної системи, об'єднуючи її на національному ґрунті. У предметно-просторовому середовищі козацької доби природно поєднувалися прадавні народні та новітні європейські архітектурно-художні здобутки, створюючи українську традицію середовищного творення. Чільне місце в системі національних образів посідають: образ амбітного національного героя (героїні) та образ рідної природи, у трактуванні котрих застосовуються найрізноманітніші мистецькі засоби. Фігуративні зображення поєднувалися з сакральними християнськими та язичницькими символами.

Складання національних архітектурно-мистецьких форм у добу Гетьманщини відбувалося на тлі розвитку в європейському мистецтві світлотіньового типу зорового сприймання. Формування актуального бачення доби Нового часу в козацькому середовищі вилилось у феномен українського (козацького) бароко.

Встановлено, що процеси формування актуального бачення в козацькому суспільстві доби Гетьманщини супроводжувалися розширенням та художньо-функціональним удосконаленням речових комплексів, які склалися за специфікою матеріалів і технологією обробки в попередні історичні періоди, відокремленням мистецтва сакрального та виокремленням станкового мистецтва. Родова диференціація художньої діяльності сприяла художньому збагаченню середовища, початку формування систем складових штучного середовища сучасного типу, які ми визначаємо як компоненти предметно-просторового середовища.

Новоутворені види мистецтва в основі своїй мали глибоко національні витоки, що зумовлювало єдиний стилістичний характер, визначений як україн-

ське (козацьке) бароко. Стилботворення XVII–XVIII ст., яке спиралося на республіканський світогляд, зумовило появу середовища, основні естетичні якості котрого суголосні сучасним критеріям.

Показано, що еволюція середовищного творення призвела до появи форм синтезу мистецтв, на основі якого сформувалася система національної композиційно-конструктивної тотожності, яка пронизує всі шари та об'єднує всі системи художньо осмислених складових (елементів) предметно-просторового середовища.

Визначено, що система національної композиційно-конструктивної тотожності зумовлює варіативність та поширеність у предметно-просторовому середовищі системи складових, які втілюють національну образність. Разом ці системи забезпечують національну ідентичність та своєрідність середовищної системи.

У підрозділі 2.2. *«Архітектурно-ландшафтний компонент у художній організації середовищних систем Полтавщини XVII–XVIII ст.»* встановлені системні зв'язки архітектурно-ландшафтних об'єктів довкілля Полтавщини. Досліджені національні архітектурно-художні особливості міських (на прикладі м. Полтава) та монастирських (на прикладі монастирів — Полтавського Хрестовоздвиженського, Густинського Троїцького Прилуцького) середовищних систем, сакральних споруд, громадської забудови.

Показано, що у другій половині XVII ст. склалася ієрархія архітектурних складових міських систем. В її основу було покладено ідеї, що віддзеркалювали національні цінності.

Продемонстровано кореляцію між метою використання споруди її композиційним рішенням та принципами художньої організації довкілля.

Встановлено, що система архітектурного компоненту забезпечує втілення образного начала предметно-просторового середовища, через опрацювання архітектурної ідеї, яка поєднує у просторовій компоновці середовищної системи з одного боку — оборонні споруди з природним оточенням, з другого боку — культову споруду козацького храму із різноманітною громадською забудовою. Найповніше архітектурна ідея висловлюється контрастом величної церковної споруди, в якій сплітаються різноманітні архітектурні теми (сягаючи найвищого композиційного напруження), з масивом міської забудови, який йдучи за демократичними настановам козацького суспільства, головним чином, складався з типових для Полтавщини хат. Абсолютно своєрідно архітектурна ідея висловлена в інтер'єрі дерев'яного храму Лівобережжя, де чільне місце посідали — експресія у побудові обсягів та динамічне розгортання архітектурних форм верхів угору.

Архітектурна ідея, як принципова просторово-тектонічна основа архітектурного твору, уточнюється та втілюється в архітектурних темах, які опрацьовувалися в формах національної архітектури та мистецтва: «верх із заломами», «багатоверхє завершення споруди», «гранчастість, грушоподібність заломів і бань», «фігурні фронтони», «архітектурне ліплення», «монументально-декоративний розпис архітектурних деталей» тощо. Встановлено, що до появи художньо довершеного та багатогранного національного архітектурного образу веде продовження та підтримка архітектурної ідеї, всією системою тем, які її розвивають, таким чином, до формування системи архітектурно-ландшафтного компоненту

можуть бути залученими складові з усіх систем — компонентів предметно-просторового середовища.

У підрозділі 2.3. «Тримірний художній компонент у художній організації середовищних систем Полтавщини XVII–XVIII ст.» встановлені системні зв'язки художньо осмислених тримірних об'єктів довкілля Полтавщини XVII–XVIII ст.

Досліджено національні художньо-композиційні особливості творів: архітектурно-ліпної пластики; дерев'яного скульптурного різьблення Полтавщини доби козацького бароко. Досліджено національні художньо-композиційні особливості виробів: художньої обробки деревини, художньої кераміки, художнього скла, художньої обробки металу Полтавщини XVII–XVIII ст.

Продемонстровано кореляцію між призначенням художньо осмисленого тримірного об'єкту середовища його композиційним рішенням та принципами художньої організації довкілля.

У підрозділі 2.4. «Двомірний художній компонент у художній організації середовищних систем Полтавщини XVII–XVIII ст.» встановлені системні зв'язки художньо осмислених двомірних об'єктів довкілля Полтавщини XVII–XVIII ст.

Досліджено художньо-композиційні особливості творів, що складають системи: графічний компонент (твори графічного мистецтва), живописний компонент (твори монументального розпису та станкового малярства). Досліджено художньо-композиційні особливості виробів, що утворюють систему — двомірний декоративно-прикладний компонент, а саме: твори декоративного розпису та малювання, текстильних виробів.

Продемонстровано кореляцію між призначенням художньо осмисленого двомірного об'єкту середовища його композиційним рішенням та принципами художньої організації довкілля.

У третьому розділі — «**Осмислення художньої організації предметно-просторового середовища засобами сучасного мистецтва**», який складається з трьох підрозділів, досліджено напрямки розвитку українського середовищного формотворення засобами професійного мистецтва та архітектури XIX–XXI ст.

У підрозділі 3.1. «Процеси творення українського стилю в мистецтві та архітектурі Полтавщини XIX — початку XX ст. як основа новітнього національного середовищного мислення» показано, що яскраві політичні, культурні та інституційні вияви української республіканської нації доби Гетьманської держави стали зразком для наслідування наступним поколінням українських інтелектуалів, які поширювали націоналізм, як світську релігію, з його ідеєю республіканської нації після того, як українські землі були поглинуті в II половині XVIII ст. авторитарними імперськими утвореннями. Загроза втрати культурної самобутності стимулювала процес українського національного відродження. Серед освічених кіл поширюються думки про «природне право» на народну суверенність, яка підтверджувалася окремішністю українського народу, його мови й культури. Виданням «Енеїди» (1798) полтавця І. П. Котляревського започатковується новітня українська культура.

В Європі 1820–1830 рр. сформувалася ідеологічна основа руху, що мав інтернаціональний характер, і пройшла перша фаза періоду історизму в мистецтві XIX ст. Ідеї руху «національного романтизму» втілювалися у різних художніх стилях. В Україні ці ідеї проявилися в архітектурних працях Л. М. Жемчужнікова, А. А. Тона, Є. І. Червінського, І. В. Штрома, яких народна архітектура Полтавщини надихнула створити тут перші зразки відродженого народного стилю.

Козацька національно-культурна традиція в цей час набуває особливого звучання в творчості Т. Г. Шевченка, який в полтавському культурному середовищі відкрив своє особливе призначення та був визнаний як пророк українського народу. Діяльність Шевченка породила нове українство, яке своїм історичним завданням бачило здійснення державної незалежності України. Важливе значення мав рух громад, що поширювався з кінця 1850-х рр. Національно-культурною та громадсько-політичною діяльністю відзначилися полтавці — Ф. Вовк, Л. Глібов, М. Драгоманов, П. Житецький, М. Лисенко, О. Потєбня, І. Рудченко, М. Старицький, Є. Чикаленко та ін.

У кінці XIX ст. в Європейському мистецтві набирає сили друга хвиля руху національного романтизму, яка віддзеркалювала антиеклектичні прагнення митців періоду модерну. З 1902 року в Полтаві започатковується професійна праця по художній організації предметно-просторового середовища, яка ґрунтувалася на досягненнях українського національного мистецтва та архітектури.

У 1903 році в Полтаві, під час урочистого відкриття пам'ятника І. П. Котляревському, відбувся перший з'їзд української інтелігенції, де зібралися всі найвидатніші митці України — М. Коцюбинський, М. Лисенко, О. Пчілка, М. Старицький, Л. Українка та ін. Також відкрилася Перша (в Центральній Україні) українська художня виставка, де був представлений проект будинку Полтавського земства В. Кричевського. Твір набув всеукраїнського резонансу, а його обговорення — національного значення.

Теоретизування щодо нового національного стилю переростали у національне середовищне мислення, бо знаходилися в одному річищі загального відродження української культури та боротьби за державну самостійність. Майже водночас з'являються перші зразки українського архітектурного модерну (УАМ), які позначили головні архітектурні напрямки та стильові течії новітньої української архітектури. До 1917 року Полтавщина виступає загальноукраїнським центром розвитку національного середовищного мислення, що вилилося у складання українського архітектурного стилю (УАС), який розвивався до 1941 року. Українське стильове мислення початку XX ст. оперувало поняттям «українського контексту», коли створюваний архітектурно-художній ансамбль, входячи в існуюче оточення, одержує активний розвиток, перетворює його, саме у зв'язку із естетикою середовища. Митці прагнули не просто до художньо-естетичних перетворень, але до кардинальних змін у соціально-політичному становищі своєї нації й, з цією метою, творчо осмислювали всю еволюцію творчості українства, в першу чергу звертаючись до народного мистецтва, як носія іманентних художньо-архітектурних форм та до козацького бароко — втілення культурних надбань доби національного розквіту XVII–XVIII ст.

Продемонстровано кореляцію між призначенням перших споруд УАМ, УАС їх композиційним рішенням та принципами художньої організації довкілля.

Встановлено, що тогочасні творчі пошуки митців слід розглядати як перші кроки у виробленні принципів національного середовищного формотворення сучасного типу.

У підрозділі 3.2. *«Предметно-просторове середовище як тема художньої творчості»* аналізується сучасний європейський, зокрема український, досвід по створенню художніх об'єктів монументального звучання, в чисе образне рішення, з метою ефективного і радикального впливу на художню організацію середовища, закладений певний психофізіологічний зміст. Мистецький об'єкт стає засобом корекції емоційно-психологічного змісту, оточуючого людину простору, впливає на зміни у структурі художнього мислення, формує нову естетичну реальність.

Звернення до практичних та науково-методичних матеріалів, які були накопичені під час проведення симпозіумів-практикумів із монументальної кераміки, що відбулися на Полтавщині впродовж періоду від 1997 до 2016 року, дало можливість виокремити твори, для яких «середовищне» стає сюжетною основою, мотивом чи темою, демонструючи певну єдність структури і функції художнього образу. Це твори — С. Андрусіва, Л. Богинського, В. Боднарчука, Г. - О. Липи, Г. Міміношвілі, В. Овраха, Т. Потапенко, С. Радька, Л. Шилімової-Ганзенко та автора дослідження. Ці роботи класифіковано у певний — «середовищний» жанр», оскільки вони презентують своєрідну середовищну естетику, яка візуально інтегрує розмаїття предметного світу і художніх форм, а еволюцію усвідомлює як безкінечне нарощування змістів і фактур, спрямування до змін, які витікають із минулого. Ці композиції демонструють певні моделі середовищ і, аналізуючи методику їх створення, можна намітити шляхи художньої організації сучасного середовища.

У підрозділі 3.3. *«Гуманізація сучасного предметно-просторового середовища «художніми знаками традиційної естетики»* на основі виконаних автором композицій запропоновано концепцію середовищних художніх об'єктів монументального звучання, покликаних перетворювати, художньо-естетично вдосконалювати сучасне довкілля на ґрунті національних культурних традицій. Об'ємно-просторова композиція художніх знаків образно моделює національне довкілля, у формі візуальних метафор віддзеркалює принципи художньої організації предметно-просторового середовища.

Твори сучасного середовищного мистецтва визначаються як носії концепції художньої організації предметно-просторового середовища майбутнього. Художнє осмислення функціональних способів формотворення, з використанням новітніх технологій та засобів візуалізації, на основі принципів традиційної архітектурно-художньої композиції, покликані втілювати перспективи розвитку самовизначеної людської спільноти та формувати новітнє художнє бачення нації.

ВИСНОВКИ

1. Узагальнення досвіду середовищного формотворення засвідчило, що єдиний системний підхід у дослідженні принципів художньої організації пред-

метно-просторового середовища відсутній. Визначено, що художня організація предметно-просторового середовища — це процес по художньому осмисленню довкілля, діяння індивіда, групи людей чи самовизначеної та самоусвідомленої спільноти людей (нації) спрямоване на формування художнього образу середовища свого існування, шляхом створення художньо осмислених складових (елементів) середовища, які взаємопов'язані та утворюють множину (систему) на основі композиційно-конструктивної тотожності, втілюючи традиційний образний лад середовища, взаємодіючи з довкіллям. Художня організація предметно-просторового середовища віддзеркалює еволюційний розвиток спільноти людей і є результатом цього розвитку. Вона є об'єктом і результатом художньої діяльності (індивіда чи спільноти) по створенню художніх образів «олюдненого світу», в яких відбивається вища, духовна реальність й опосередковано на підсвідомому рівні формує художні смаки, культурні пріоритети та світоглядні ідеї та ідеали.

2. Виявлено структуру системи художньої організації предметно-просторового середовища та розроблена її модель, що надало можливість за допомогою наукових методів вирішувати нагальні проблеми, які виникають у художньому середовищному творенні. Художня організація предметно-просторового середовища постає як чотирирівнева система. Систематизація складових (елементів) середовища здійснюється за матеріально-фізичними особливостями їх форм, за творчим методом, за видовим поділом речей декоративно-прикладного мистецтва. Архітектурно-ландшафтні об'єкти утворюють окрему підсистему першого рівня. «Система художньої організації предметно-просторового середовища» вбудовується в систему міського середовища, складові якої розподіляються у чотирьох шарах, кожен з яких необхідний для життєдіяльності, та в яких уречевлюється розуміння середовища як фактору людського буття.

3. Встановлено, що визначальними чинниками формування художньої організації предметно-просторового середовища є: природний, історичний, соціокультурний, національний. Природа є визначальним чинником формування художньої розмаїтості складових, які входять до компонентів-систем довкілля. Природний фактор значною мірою визначає художньо-композиційну наповненість складових. Під впливом соціокультурного фактору сформувався світогляд, система естетичних поглядів, які відбилися на семантиці складових художньої організації предметно-просторового середовища. Розвиток середовищного творення є своєрідним віддзеркаленням історичних процесів перетворення людської спільноти. Стверджуючись як нація у складних, випробувальних історичних обставинах, самоусвідомлена спільнота провадить усебічне художньо-естетичне перетворення довкілля аби втілити духовні здобутки національного зростання, витворюючи національне предметно-просторове середовище.

4. Визначено три періоди процесу розвитку українського середовищного творення. Перший — період етнічного середовищного творення, охоплює давні історичні періоди та середньовіччя. Другий — період національного середовищного творення, що проходило у добу Нового часу, центральною подією якої стала національна революція (1648–1676), що різко змінила історію України, сформувала національну ідею та визначила майбутню історію українського народу на кілька століть уперед. Третій — період новітнього національного

середовищного творення, який розпочався в 1902 році зі спорудженням на Полтавщині перших будівель українського архітектурного модерну (УАМ) та поширенням художньо-естетичних ідей, які ґрунтувалися на рефлексії щодо культурних досягнень доби Гетьманщини й українського народного мистецтва та їх проєкції на сучасні мистецькі тенденції та технічні досягнення. Встановлено, що закономірним та завжди актуальним лишається національно-регіональний напрямок у сучасному середовищному формотворенні.

5. Сформульовано основний принцип художньої організації предметно-просторового середовища — принцип художнього ладу, художнє впорядкування довкілля, яке в образній формі демонструє культурну еволюцію та духовні досягнення суспільства від давньої історії до сьогодення та втілює у художній формі проєкцію на майбутнє. Визначено, що принципи системи художньої організації предметно-просторового середовища, що відображають її суттєві характеристики, відповідають за правильне функціонування системи, без яких вона не виконувала б свого призначення (забезпечуються підсистемами художньо осмислених елементів), до них належать:

– «принцип екологічності», забезпечується введенням у довкілля художньо осмислених елементів, які передають образи природи, роблять її історизованою, сприяють вихованню членів суспільства в гармонічній єдності з природним оточенням. «Принцип екологічності» забезпечується використанням природних ресурсів краю, які значною мірою визначають художні характеристики компонентів–систем художньої організації середовища, що зумовлюється специфікою матеріалів і технологією обробки, впливаючи на формування творчого методу;

– «принцип священності», забезпечується введенням у художню організацію довкілля складових — священних для спільноти. В формах довкілля матеріалізує унікальну культурну спадщину, веде до створення і плекання національних цінностей і традицій. «Принцип священності» зумовлює освячення образів батьківщини та її достойних дітей, які оспівуються всіма мистецтвами, входячи в усі шари предметно-просторового середовища, стають могутнім культурним ресурсом для підтримки чуття ідентичності людської спільноти;

– «принцип генетичності» являє глибинні культурні шари, найдавніші традиції середовищного творення. Це система складових, елементів національного предметно-просторового середовища, чие художнє рішення несе своєрідні генетичні коди, демонструючи архаїчний символізм архітектурно-художніх форм, віддзеркалює колективне несвідоме, втілює архетипові образи. Система елементів, які втілюють «принцип генетичності» може пересікатися та об'єднуватися із системою «священних складових»;

– «принцип актуальності» покликаний забезпечувати культурну конкурентоздатність нації на сучасному етапі, являючи архітектурно-художні форми, що відповідають тенденціям загальносвітового культурного розвитку, але демонструють культурну своєрідність спільноти.

– «принцип перспективності» втілює здатність спільноти закладати в художню організацію довкілля світоглядні ідеї, спрямовані на перспективу суспільного розвитку, плекаючи ідеї цінності людини, утвердження гідності, усві-

домлення свого походження, приналежності до свого народу й своєї землі, стимулюючи чуття ідентичності членів спільноти.

– «принцип футурологічності» покликаний забезпечити плідний пошук ідей для середовищного творення шляхом формування футурологічного художнього бачення, оскільки в образній формі пропонує концепції середовищних систем майбутнього, створюваних на основі визначених принципів художньої організації предметно-просторового середовища, втілюючи художньо-естетичні перспективи самовизначеної людської спільноти.

ПУБЛІКАЦІ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Перець О. О.* Значення національного фактору у сучасному українському мистецтві [Текст] / О. О. Перець // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. — Х. : ХХПІ, 1997. — № 6. — С. 63–64.

2. *Перець О. О.* Вплив школи декоративного мистецтва на український художній процес кінця ХХ століття [Текст] / О. О. Перець // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. — Х. : ХХПІ, 1998. — № 2. — С. 106.

3. *Перець О. О.* Формування регіональних особливостей традиційного мистецтва, ремесел та архітектури Полтавщини у культурах, що передували слов'янському періоду [Текст] / О. О. Перець // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. — Х. : ХХПІ, 2001. — № 2–3. — 2002. — № 1. — С. 153–157.

4. *Перець О. О.* Гуманізація сучасного предметно-просторового середовища українських регіонів художніми знаками традиційної естетики [Текст] / О. О. Перець // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / За ред. Даниленка В. Я. — Х. : ХДАДМ, 2006. — № 5. — С. 43–56.

5. *Перець О. О.* Українська графіка XVII–XVIII ст. як чинник середовищного творення в Гетьманщині [Текст] / О. О. Перець // Проблеми сучасності : мистецтво, культура, педагогіка : зб. наук. пр. / Луган. держ. ін-т культури і мистецтв : за заг. ред. В. Л. Філіппова — Вип. 20–21. — Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2012. — С. 268–278.

6. *Перець О. О.* Процеси творення українського стилю в мистецтві та архітектурі Полтавщини XIX — початку ХХ ст. як основа новітнього національного середовищного мислення [Текст] / О. О. Перець // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв [Текст] : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В. Я. — Х. : ХДАДМ, 2015. — С. 77–83. (Мистецтвознавство : № 5).

7. *Перець О. О.* Фактор національного у складанні принципів художньої організації довкілля [Текст] / О. О. Перець // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв [Текст] : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В. Я. — Х. : ХДАДМ, 2016. — С. 64–72. (Мистецтвознавство : № 4).

8. *Перець О. О.* Національне середовище — мотив, тема, жанр сучасного українського мистецтва [Текст] / О. О. Перець // МІСТ (мистецтво, історія, сучасність, теорія : зб. наук. пр. з мистецтвознавства і культурології / Ін-т

проблем сучасного мис-ва АМУ ; Редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін. — К. : Інтертехнологія, 2006. — С. 259–269.

9. *Перець О. О.* Розвиток формального композиційного мислення та використання етномистецьких традицій у сучасній українській регіональній школі декоративно-прикладного мистецтва [Текст] / О. О. Перець // Становлення і розвиток етнодизайну : український та європейський досвід. Кн. 2 : зб. наук. праць / редкол. : гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. — Полтава : Полтавський літератор, 2012. — С. 113–118.

10. *Перець О. О.* Симпозіуми з монументальної кераміки в Опішному як засіб розвитку національного художньо-дизайнерського середовищного мислення ХХІ століття [Текст] / О. О. Перець // London Review of Education and Science, 2015, № 2(18), (July-December). Volume VII. «Imperial College Press», 2015. — P. 538–547.

11. *Перець О. О.* Мистецькі симпозіуми як засіб становлення полтавської школи художньої кераміки [Текст] / О. О. Перець // Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції // Зб. матеріалів міжнародної науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках VIII Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2015», м. Харків, 15–16 жовтня 2015 року / за загал. ред. Даниленка В.Я. — Х. : ХДАДМ, 2015. — С. 179–181.

12. *Перець О. О.* Нонконформізм Феодосія Гуменюка у контексті розбудови новітнього українського мистецтва [Текст] / О. О. Перець // Особистість митця в культурі / Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (20–22 квітня 2016 р.), ХНТУ / за ред. Білик А. А. — Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2016. — С. 88–90.

АНОТАЦІЯ

***Перець О. О.* Принципи художньої організації предметно-просторового середовища (на прикладі Полтавського історико-етнокультурного регіону).** — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури» (26 — Культурологія). — Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка МОН України; Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, Київ, 2017.

У дисертації показано, що в системі предметно-просторового оточення людини, важливе місце належить системі художньої організації. Розроблено системну модель художньої організації предметно-просторового середовища, за допомогою якої можна структурувати художньо осмислені елементи різних середовищних утворень, з метою проведення науково-дослідних та практичних робіт, пов'язаних із середовищним формотворенням.

Встановлено системні зв'язки художньо осмислених складових середовища Полтавщини XVII–XVIII ст. Досліджені їх композиційні особливості. Роз-

роблено систему, що забезпечує національну ідентичність середовища. Сформульовано принципи художньої організації предметно-просторового середовища.

Розроблено концепцію монументально-декоративних композицій для ефективною корекції художньої організації довкілля на національному ґрунті. Дослідження надає теоретичну основу для науково-практичних робіт по художньому впорядкуванню середовищних систем українських регіонів.

Ключові слова: принципи художньої організації предметно-просторового середовища, художньо осмислений елемент середовища, компонент середовища, історико-етнографічний регіон, середовищний художній знак традиційної естетики.

АННОТАЦИЯ

Перец О. А. **Принципы художественной организации предметно-пространственной среды (на примере Полтавского историко-этнокультурного региона)** — Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 26.00.01 — «Теория и история культуры» (26 — Культурология). — Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка МОН Украины; Институт проблем современного искусства НАИ Украины, Киев, 2017.

В диссертации показано, что в системе предметно-пространственного окружения человека, можно выделить систему художественной организации. Разработана системная модель художественной организации предметно-пространственной среды, с помощью которой можно структурировать художественно осмысленные элементы всевозможных средообразований для проведения научно-исследовательских и практических работ, связанных со средовым формообразованием.

Установлены системные связи и композиционные особенности художественно осмысленных составляющих среды Полтавщины XVII–XVIII веков. Разработана система, обеспечивающая национальную идентичность среды. Сформулированы принципы художественной организации предметно-пространственной среды.

Разработана концепция монументально-декоративных композиций для эффективной коррекции художественной организации среды на национальной основе. Исследование создает теоретическую основу для научно-практических работ, связанных с художественной организацией средовых систем украинских регионов.

Ключевые слова: принципы художественной организации предметно-пространственной среды, художественно осмысленный элемент среды, компонент среды, историко-этнокультурный регион, средовой художественный знак традиционной эстетики.

SUMMARY

Perets O. The principles of the artistic organisation of an object-spatial environment (for example historical-ethnographic Poltava region). — All rights of the manuscript reserved.

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate in Fine Arts Sciences (IE PhD) for the specialty 26.00.01 — Theory and History of Culture (26 — Culturology) — Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Ministry of Education and Science of Ukraine; Modern Art Research Institute, National Academy of Arts of Ukraine. Kyiv, 2017.

Today's Ukraine has entered the period of severe trials. The artists who think with categories of environment are facing a creative task, which is to develop the philosophy of the national environment created by the community while undergoing its transition to other forms of existence. The artistic organisation of the modern Ukrainian object-spatial environment requires novel approaches to implement spiritual advance of the national rise and to immortalize national heroes. Nowadays the principles of the artistic organisation of an object-spatial environment are considered regarding the usage of the systems method.

The objectives are to define principles of the artistic organisation of an object-spatial environment based on the analysis of the factors of forming and development of the object-spatial environment of Poltava historical-ethnographic region.

The research methodology is based on the usage of historical-theoretical, empirical, and systems methods. The environmental approach is used to study the factors of regional environmental development, to analyse urban systems and museum material-object complex of Poltava region, as well as to study contemporary works of monumental art.

Based on the analysis of European experience in environmental development, the article shows that in a complex system of man's object-spatial environment, one can single out a system of the artistic organisation formed thanks to structural principles of synthesis and it correlates with the image of all the artistic-object activities in environmental development. The mentioned system of the artistic organisation is based on a complex approach where the synthesis is implemented both by different methods and on different levels, namely with design and artistic synthesis which is a universalstructural manifestation of man's world view.

Problems of environmental development are easy to solve providing that an evolution of artistic-architectural forms goes on in the environmental artistic organisation. It, in turns, demonstrates the continuance and historical factor in collective cultural activities of a community. The national-regional focus is still urgent in the contemporary environmental organisation and has an ongoing development perspective.

The analysis of the object-spatial environment of Poltava region showed that the research methodology for the artistic organisation of an object-spatial environment should be based on an idea that each component in an environment is a unique social-cultural formation which communicates an artistic-spiritual concept. The artistic organisation of an object-spatial environment appears as a four-level system. Systematization of components of environment is carried out regarding the material and

physical peculiarities of their shapes, using at that the creative method based on the way of shape-forming, as well as regarding a type division of works of decorative-and-applied art. As it is architecture which defines an environmental spatial organisation and builds a carcass of an environmental system, a single first-level subsystem of an artistic environmental organisation is created by architectural objects.

Nature and natural resources greatly define artistic aspects of the components-subsystems in an object-spatial environment. A natural factor in an environmental organisation defines «the principle of eco-friendliness of the artistic organisation of an object-spatial environment».

Cultural materials in conjunction with social processes build a sacred basis of a national community. Introduction to the artistic organisation of an object-spatial environment of sacred for community components accounts for «the principle of sanctity».

«The principle of the gene factor in the artistic organisation of an object-spatial environment» ensures the fact that an object-spatial environment presents both deep cultural layers and really old traditions of environmental organisation.

«The principle of urgency of the artistic organisation of an object-spatial environment» is brought about by a nation's ability to be a competitive community cherishing at the same time its cultural uniqueness.

A community's ability to express their world view ideas in the artistic organisation of the environment defines «the principle of perspective» in an environmental organisation.

«The principle of futurology of the artistic organisation of an object-spatial environment» is applied to ensure a fruitful search for ideas on the environmental organisation.

Life span of a nation gets visualized in architectural-artistic forms of the environment which demonstrate a cultural evolution and spiritual advance of the society from ancient times till today. The principles of the environmental artistic organisation implement in environmental visual forms ideas of advancement of a self-conscious and self-determined community of people, and so, they appear as a basis for the complex development of cultural resources for self-identity.

Keywords: principles of the artistic organisation of an object-spatial environment, artistically interpreted environment element, component of environment, historical-ethnographic region, environmental artistic sign of traditional aesthetics.